

METGES I CIRURGIANS CATALANS A CUBA

Josep M. MASSONS

I. Els metges civils.

La immigració catalana va arribar a Cuba 350 anys més tard que la castellana. Però ho feu en un moment - a finals del segle XVIII- en que Catalunya vivia una etapa demogràfica ascendent en la seva història. Ben aviat, la colònia catalana esdevingué una de les més nombroses i sens dubte, la més pròspera.

La història del moviment autonomista primer i de l'independentista després està plena de cognoms catalans començant per José Martí, el poeta i el guia intel·lectual de la revolució cubana, i seguint per José Ramón Pintó (executat a l'Havana el 22 de març de 1855), i molts militars de la independència com els generals Bartolomé Masó, Juan Rius Rivera, José Miró Argenter, els coronels Freixes, Narciso Rich i Masó Parra acabant amb polítics com els germans Benigno i Plácido Gener, Agustín Masana, Enrique Roig, Angel Mestre... i el parlamentari Antoni Giber-ga.

Això demostra la importància quantitativa i qualitativa de la colònia catalana fornidora de gent culturalment preparada. I també ens indica clarament que la conducta del català que se n'anava a Cuba no era sempre la de l'"indiano", es a dir, del que s'enriqueix i en la maduresa retorna a Catalunya a viure de renda. Eren molts els que, definitivament, arrelaven a Cuba on constituïen una família, alguna vegada amb una noia catalana que anaven expressament a buscar i altres vegades amb una criolla.

El català que emigrava a Cuba solia ser un comerciant o un industrial cobejós de fer fortuna i disposat a treballar durament. D'ordinari, era el jove que acabats uns estudis elementals o "del comerç i contabilitat" marxava contractat a la cada d'un oncle o d'un amic de la família.

Com es pot apreciar aquells cubans eren de dues me- nes: Un 46% -els sis primers- portaven els dos cognoms catalans i la resta (el 54%) el cognom matern ja no era català, senyal bastant significatiu de que l'emigrat o el fill de l'emigrat s'havia casat amb una cubana.

Metges i cirurgians civils

Els cubans que anaven a Barcelona a estudiar eren una minoria. El més corrent era el català que, en acabar la carrera, pels motius més variats marxava a Cuba a exercir la professió.

La seva existència ens ve documentada perquè molts d'ells oferiren llurs serveis a la Guardia Civil o a contingents armats acantonats a la població on exercien i els expedients d'aquests metges provisionals de l'Exèrcit dormen ara l'Arxiu General Militar de Segòvia d'on procedeix la part més important de les nostres fonts documentals.. Els hem agrupat a l'apèndix nº 1. Creiem que els 40 noms de l'Apèndix nº 1 sumats als 16 de l'apèndix nº 2, mereixen uns comentaris.

De nou casos -un 16%- desconeixem el lloc de naixement. Mes de la meitat -29- nasqueren a Catalunya i 19 a les Antilles (13 a Cuba, un a Puerto Rico, i un a Santo Domingo). Finalment, un era natural d'El Ferrol, es a dir, de fòra de Catalunya, confirmant el fet de la forta emigració de catalans -sobre tot de metges i de cirurgians- que tingué lloc a la segona meitat del segle XVIII i primer terç del segle XIX.

Es important reduir a un esquema la vida d'aquests catalans -cubans perque el capteniment d'uns i altres fou molt diferent. Si examinem l'anada a Cuba -apart dels 18 que hi nasqueren- el més freqüent fou marxar d'Espanya poc temps d'acabada la carrera amb l'intenció d'enriquir-se i tornar a Catalunya. Després, el destí a través d'un casament determinava moltes vegades el quedar-se a Cuba per sempre més. En quatre casos sabem que fou així. Un -Eligi Palma- emigrà als EE.UU.

Catorze casos tornaren a Catalunya; tres d'ells, -el Dr. Pont, el Dr. Mira i el Dr. Vilató de ben joves-

Pero no faltaven altres professionals -advocats, metges- que en idèntiques circumstàncies o a l'emp^{ar} d'una col.l^o cació oficial intentaven "fer l'Amèrica".

Quedà així constituïda una colònia catalana a Cuba que anà creixent des de finals del segle XVIII fins al darrer terç del segle XIX en que les guerres per l'inde^{pendència} feren incòmoda la situació dels immigrants.

Dues foren les característiques d'aquesta colònia. Un benestar econòmic relatiu com escau a tot grup que té un paper preponderant en el comerç i la indústria i el manteniment de llaços culturals amb la terra d'origen.

Dos fets demostren el que diem.

Un metge militar l'any 1867 es queixava amargament de les arribades que grups d'espanyols dedicaven als soldats que desembarcaven de la Península i que consistien en balls, sopars i ad^{huc} alguna disbauxa amb la col.labo^{ració} del nombrós gremi de prostitutes. Doncs bé, en aquestes demostracions d'afecte que no eren altra cosa que un intent de curar.se de la mala consciència originada per la visió d'uns minyons obligats a jugar-se la vida per a defensar la continuïtat de llurs negocis, els catalans s'emportaven la palma.

El manteniment dels llaços culturals es palesa en la relativa abundància de cubans alumnes del Reial Col.l^{egi} de Cirurgia de Barcelona malgrat les dificultats d'un viatge a Europa i l'existència a l'Havana d'una Escola de Medicina.

Heus aquí una llista de cubans que cursaren Medicina o Cirurgia a Barcelona: Ricard Pocurull i Oñà (1879), Francesc Pujals i Russell (1874), Grau Vilardell i Rosell (1846), Lluís Golivart Codina de Guanabacoa (1835), Josep Mauri Soler de Santiago de Cuba (1843), Urbà Guimerà i Ros de Bayamo (1872), Josep Grau Cuerbo i Joaquím Pons i Rios els dos de Güimes (1846), Josep Figarola i Fuentes (1817) i Cristòfor Puig i Acosta (1847), els dos de l'Havana, Miquel Masvidal i Dias de Puerto Príncipe (1819) Josep Antoni Balmanya i Suárez del Villar (1845) i Felip Arús i Puertas de Trinidad.

de manera que de cubans només en tenien el naixement. De la resta -31 casos- n'ignorem el destí final.

Bastants s'enfrontaren l'any 1898 amb el dilema de deixar de ser espanyols -almenys practicament- o d'abandonar-ho tot i tornar a casa.

Respecte als que en proclamar-se l'independència s'hi quedaren, el cas més exemplar fou, segurament, el del Dr. Antoni Giberga i Gibert.

Nascut a Cornellà de Llobregat l'any 1826 es graduà a Barcelona, i es llençà de ple a activitats com la fundació de l'Ateneu de la classe obrera que l'acreditaren com un fervent progressista del seu temps. Com es natural, la revolució de 1868 el situa políticament molt bé i fou nomenat Vice-President de la Diputació de Barcelona.

Mes tard -no sabem ben bé perquè- emigrà a Cuba i s'establí a Matanzas. Abraçà la causa independentista en la que va jugar un paper tan destacat que, en acabar la guerra, fou una de les 30 persones que formaren l'Assamblea constituent, encarregada -com indica el seu nom- de redactar la Constitució de la nova República. Per cert que Giberga fou un dels que en les dues ocasions que hagueren de fer-ho votà a favor d'incorporar al text constitucional l'esmena Platt que legalitzava la intromissió dels EE.UU. en la vida política i econòmica de Cuba.

Altres retornaren a la Patria resolent d'aquesta manera el problema de consciència de deixar de ser espanyols. L'exemple més paradigmàtic d'aquesta conducta fou el del Dr. Antoni Jover i Puig.

Fill d'una família de l'alta burgesia barcelonina el que li permeté ampliar estudis a Anglaterra visità l'Havana i tant li va agradar que s'hi va quedar (1886).

Als dos anys va obtenir una Càtedra de Patologia Mèdica a la Facultat de Medicina i des d'ella al 1890 va passar a la de Pediatria abogant per l'ensenyament i l'exercici de la Pediatria com especialitat independent.

L'any 1898, abandonà l'Havana, renunciant a la Càtedra perquè -va dir- els fills havien de fer costat a la mare -en aquell cas, Espanya- quan aquesta passava per un mal moment.-

Una altra consideració a fer és la de les relacions amb l'Exèrcit. Tots quasibé col.laboraren, si bé en pla provisional. Tansols, un -Alfau- abraçà la carrera militar arribant a General i un altre -Arrufat- demanà opositar.

Finalment, assenyalem l'escasa influència de la política com factor determinant de la emigració cubana.

Solament hem registrat el cas del Dr. Ardèvol liberal que s'exilià a Cuba l'any 1823 i aprofità la seva estància a l'illa per estudiarne els seus arbres, al que podem afegir el Dr. Ramon Ferrer Garcés, Catedràtic de la Facultat de Medicina de Barcelona que el 6 de febrer de 1836 fou confinat a l'Havana pel Capità General de Catalunya. El triomf de la candidatura a Diputats a Corts on hi figurava el seu nom, li facilità el retorn a casa i a la Càtedra, el dia 12 de novembre d'aquell mateix any.

II. Cirurgians i metges militars.

Una de les maneres que els metges tenien d'anar a Cuba -i de vegades quedar-s-hi- era formant part de l'Exèrcit.

Hem recollit un total de 92 expedients -la major part procedents de l'Arxiu General Militar de Segovia- sobre metges militars catalans que passaren un moment més o menys llarg de llur vida a Cuba. Ordenats alfabèticament constitueixen l'Apèndix nº 3 d'aquest treball. Comentem-lo.

Catalanitat

En 80 casos ens consta perfectament el lloc de naixença; 75 en una població de Catalunya i la resta -o sigui un 5,4% fòra del Principat. Aquests darrers els considerem catalans, en virtut de esser-ho els dos cognoms; d'altra banda, si bé és cert que alguns, com fou el cas d'Antoni Durnés i Soler en que no figura en la seva biografia cap relació amb Catalunya -cursà la carrera a Sevilla, per exemple- en altres hem trobat detalls de que el seu naixement fòra, no afectà llur catalanitat. Per exemple Manuel Capdevila i Ferrer havia nascut a Madrid, perquè el seu pare era catedràtic de San Carlos, pero la seva mare era

de Vilanova i la Geltrú i quan retornà a la Península cercà la manera de ser destinat a Barcelona on passà els darrers anys de la seva vida.

D'altra banda, es una dada més que demostra el fet denunciat per nosaltres en un treball anterior, sobre la forta emigració a la resta d'Espanya i a Amèrica dels catalans en la segona meitat del segle XVIII i primer terç del XIX.

Finalment, d'un 13,75% -11 individus- desconeixem el lloc de naixement. La seva catalanitat és una pressumpció pura i simple. Hem cercat inutilment els seus expedients a l'Arxiu de la Universitat de Barcelona per que s'ha d'admetre que estudiaren medicina a l'Havana o a una Facultat de la Península, on vivien els seus pares. Destina da a una publicació apart tenim llistes molt nodrides d'aquests "catalans" nascuts a la resta de la Península.

Els alts càrrecs. Es curiós que fins l'any 1837 la Sanitat no fou organitzada a Cuba d'una manera jeràrquica. La Junta Directiva de Sanitat militar presidida per un català il·lustre -Manuel Codorniu- envià dos Subinspectors de 1ª, un per la Medicina i un altre per la Cirurgia. Aquest darrer era Miquel Pinet i Artigalàs, un llicenciat en cirurgia mèdica de l'any 1816 a Barcelona després d'haver fet la guerra del francès com practicant (al 1808 havia cursat dos anys).

L'any 1845 a l'aplicar a la Sanitat Militar el criteri que unificava les carreres de Medicina i de Cirurgia, Pinet fou nomenat cap de Sanitat de Puerto Rico, càrrec que hagué d'abandonar perquè en morir al cap de nou mesos, el Dr. Alonso que ho era de Cuba, Pinet el substituï. Pinet ocupà aquell lloc des del 6 d'abril de 1846 fins al 18 de novembre de 1850, data en que es jubilà. El seguiren Josep Parallé (1866), Alexandre Nogués i Margall (1881) i Pere Joli i Golferichs (1882).

La illa de Cuba ocupa una posició estratègica davant l'Amèrica central i les illes del Carib. Aixó fou causa de que a Cuba s'organitzessin les dues expedicions -dirien millor aventures- que Espanya emprengué quasibé simultàniament a Santo Domingo, per a recuperar aquella illa (1861-1865) i a Mèxic (1862).

El cap de sanitat de la desastrosa guerra de Santo Domingo fou Andreu Alegret de Mesa, mentre que Josep Vi-lardebó Moret ho era de la de Mèxic. Colaboradors de Vi-lardebó foren Pere Farrerons i Palau i Enric Llansó Oriol.

Iniciatives

Malgrat la migradesa de mitjans i les dificultats foren molts els metges militars a Cuba que es distingiren per iniciatives que anaven més enllà de l'estricta acom-pliment del deure.

Citem-ne algunes.

Una idea magnífica fou, per exemple, la creació d'un Sanatori antituberculós. El va dirigir el Dr. Pere Pujolà i Fages, natural de Barcelona i llicenciat en Medicina i Cirurgia a Barcelona l'any 1841 que l'any següent ingressà a Sanitat Militar. Malhauradament, aquella experiència va durar tan sols una mica més de quatre mesos.

Un altre català -el Dr. Agustí Rossell- es preocupà del problema de l'aclimatació. Eren en gran nombre els soldats i oficials que en arribar a Cuba es posaven malalts. S'havien proposat solucions com el fer durant una temporada escala a les Illes Canàries. S'acabà portant la gent a llocs considerats salubres com Guanajay al 1846 i més tard, la Illa de Pinos, El Limonar i el Carey.

Una altra activitat fou l'estudi de les aigües mine-ro-medicinals. Antoni Pons i Codinach va publicar a l'Havana, l'any 1853 una "Guia pràctica (para el uso de las aguas minerales) de San Diego de los Baños de la Isla de Cuba.

Quan anaren els militars a Cuba.

El moviment d'emancipació de les colònies americanes s'inicià durant la guerra del francès i es coronà definitivament durant el trieni liberal. Però Cuba -juntament amb Puerto Rico- constituí una excepció. No fou fins 1868 -coincidint amb la revolució "progresista"- que els independentistes cubans iniciaren una guerra d'alliberament. Aquella guerra va durar practicamente 30 anys.

Durant la segona meitat del segle XVIII la tranquil-litat de Cuba estigué amenaçada per Anglaterra que l'any 1762 ocupà l'Havana i el terç occidental de l'illa. Això

feu que els modestíssims efectius militars que Espanya enviava a Amèrica fossin reforçats a Cuba a causa de la freqüència amb que estiguèrem en guerra amb Anglaterra.

Després de la guerra de 1808-1814 i fins 1868, la pau a Cuba es vegé amenaçada -no per enemics exteriors- si no per la possibilitat d'una revolta de la població de raça negra, la major part de la qual estava disposada a repetir l'experiència d'Haití. Els espanyols i els cubans benestants necessitaven la presència d'un exèrcit prest a mantenir l'ordre, que no havia de ser molt nombrós.

Així transcorregué la primera meitat del segle XIX. Fou en 1861 en que Espanya s'embranchà en una aventura de la que en sortí amb les mans al cap. Fou la guerra de Santo Domingo. La illa de Santo Domingo estava -com ara- dividida en dues meitats: la francesa o Haití amb una majoria abassegadora de raça negra i la espanyola o de Santo Domingo amb població de majoria blanca.

A rel de la revolució francesa una sublevació terrible dels negres propicià l'independència l'any 1803.

La part occidental o espanyola d'emancipà d'Espanya l'any 1821. Pero la independència va durar tot just unes setmanes perquè els veïns d'Haití invadiren la nova república.

L'any 1844, no obstant, nasqué l'actual república dominicana, després de varis mesos de lluita, pero els veïns negres no pararen d'atacar-la continuament.

Fou l'any 1861 que el dictador general Santana demanà el retorn del seu país a la sobirania espanyola.

En conseqüència un contingent de forces de Cuba es destacà a Santo Domingo, pero desseguida esclatà una guerrilla que arribà a tenir tal gravetat que quatre anys més tard el govern de Madrid decidí abandonar aquella aventura colonial.

Aquella expedició obligà a enviar reforços a Cuba, pero acabada la guerra el Govern de Madrid començà una política de reducció de contingents.

Aquesta política va durar ben poc. Quan l'any 1868 s'anà encenent la foguera independentista, Espanya es veié

obligada a enviar cada vegada més gent fins assolir els 300.000 homes que teniem a Cuba en el moment d'acabar-se la guerra.

Així no ens ha d'extranyar gens que dos dels 92 professionals (el 2,17%) pertanyin al segle XVIII, 24 als primers 60 anys del segle XIX (el 26%) i 66 -o sigui el 71,8% al període que va de 1861 a 1898 i que cobreix l'aventura de Santo Domingo i les tres guerres independentistes de Cuba.

Algunes particularitats i circumstàncies

Registrem una enorme varietat en la sort i en la conducta i en les condicions en que es desenvoluparen aquesta mostra de 92 metges militars; és per això necessari elaborar uns esquemes.

Número de viatges. El més corrent era anar una vegada a Cuba i acomplir-hi el temps reglamentari. Però la nostra estadística registra 10 casos que hi anaren dues vegades i un cas -Enric Llansó i Oriol- que hi anà 3 vegades.

Temps d'estada. L'estada a Ultramar es premiava amb uns incentius que essencialment eren a) millor paga -perquè cobraven amb "pesos fuertes", b) un ascens automàtic. Aquest ascens, però, es perdia si el temps passat a Cuba era inferior a 6 anys. Era habitual aquest període, menys quan una malaltia els obligava a repatriarse cercant la salut. Mes endavant veurem els que hi moriren, els qui hi emmalaltiren i els que malgrat tot, hi retornaren per a quedar-s'hi.

La vida dels metges militars a Cuba.

Hi havia una diferència abismal entre l'estat en un hospital d'una ciutat de certa importància (Havana, Holguín, Santiago de Cuba) o en una posició del que en deien la "trocha", es a dir un quasi descampat.

Fins que no va esclatar la guerra de Santo Domingo l'any 1861 i la primera de la independència el 1868, tots els metges -pràcticament- s'estaven en poblacions de certa importància i fóra dels brots epidèmics de còlera, la feina no era excessiva, tant que molts metges -ja ho veurem- es

ficaren en negocis o es dedicaren a redactar treballs sobre balnearis (Pons Codinach), sobre observacions clíniques (Bonaplata) sobre temes de medicina militar (Rossell) sobre viatges (Vilardebó), sobre topografia mèdica (Mitjavila), o de totes les coses alhora (Pons Guimerà).

Pero en els 30 anys que -amb la relativa intermitència del parèntesi de la "guerra chiquita"- durà la guerra, la situació canvià. Mentre els independentistes actuaven en "guerrillas" d'una gran mobilitat, l'exèrcit es dedicà a guarnir els centres de població adhuc els mes petits amb contingents reduïts que el metge militar havia de recórrer quan no es trobava un metge rural de bona voluntat. Les condicions de vida del metge a la "trocha" eren francament terribles. Cajal ens ha deixat una descripció esfereïdora.

Bons i mals negocis

No sempre s'emprà el temps lliure en fer ciència o en superar-se tècnicament. Con bons catalans temptaren el món dels negocis. Alguns s'enriquieren. Altres, però, fracassaren. Els bons afers no solen passar a la Història. Són més aviat els dolents que deixen rastres als jutjats i a les notaries. Que és cabalment el que passà amb Antoni Pons i Codinach, fill i germà d'uns notaris barcelonins que en acabar la carrera es feu metge militar i fou destinat a Cuba l'any 1850. Complerts els 6 anys reglamentaris tornà a la Península, pero al 1868 tornà a Cuba -sempre com metge militar- pero amb la intenció de refer la seva fortuna a base de recuperar l'antiga clientela privada. Pero a l'Havana li reclamaren judicialment un deute de 4.595 "pesos", valor d'uns suministres a la "Casa de Salud la Nacional" que era una clínica privada de la que ell era soci i un germà seu el Director farmacèutic que havia fet fallida l'any 1856 amb unes deutes de 18.000 "pesos".

El cas és que darrera de tot allò el Dr. Pons va perdre la seva salut i, finalment, morí, poc temps després, l'any 1871.

Un altre cas desgraciat fou el de Marià Comas i Plannell (figura a l'annexe nº 1) que anà a Cuba com Subtinent-metge.

Deixà la carrera militar i s'establí a Cienfuegos on hi treballà durant 20 anys. Les coses li anaren tan bé

que arribà a ser el propietari de dos "ingenios" -el Vista Alegre i el Jabacoa-. L'any 1851 decidí retornar a Catalunya i posà a la venda els ingenis. Però uns creditors li reclamaren la colossal suma de 50.000 pesos. Onze anys més tard s'ho havia tingut que vendre tot: esclaus, bous, una mena de "colmado" -que posseïa a mitges amb un germà seu- un alambic, 170 bocois de sucre, 80 de mel i penyorar la collita de canya d'aquell any en 6.000 pesos. Per si fos poc, sostenia un plet contra la seva muller acusada d'adulteri i d'intent d'infanticidi.

Els metges enamorats a Cuba.

Ser metge militar de Cuba no era cap ganga, sobre tot després de 1868 en que es visqué constantment un estat de guerra.

D'altra banda la morbiditat era terrible, de manera que moriren 15 dels 92 de l'annexe nº 3 (*).

Molts no poderen aguantar el període de 6 anys preceptiu per a retenir els avantatges -un grau d'ascens automàtic i un premi de 4.000 rals en metàl·lic- amb els que s'intentava fomentar l'anada i la permanència a Ultramar.

En la relació de metges militars de l'annexe 3 hi

(*) Moriren a Cuba Josep Baget de Cabré d'una tifoidea a Puerto Príncipe, Ramon Pascual a l'Havana, Tomas Capdevila i Giralt a Holguin el 1851 de còlera, Josep Mª Combelles Laborda a Santiago de Cuba el 1895 i Evarist Pastó, Francesc Daudi i Auli, a Morón l'any 1897, els tres de febre groga, Josep Vedruna i Fiol el 1898 a Manicaragua de paludisme, Benet Jori i Aulés el 1897 a Puerto Príncipe d'un àntrax i Antoni Pons i Codinach a l'Havana l'any 1871 en plena demència; de causa no precisada Eustaqui Bernabeu Lafont (1879), Martí Bonaplata i Rufiandes (Havana 1851), Alexandre Nogués i Margall també a l'Havana al 1881, Alfons Compañó i Roset (Puerto Príncipe, 1881) i Josep Llach i Verdaguer (Havana 1895). Finalment Ramon Morelló i Mas desaparegué misteriosament a l'any 1828, de manera que tres anys després se'l considerà mort.

figuren nou metges als qui la malaltia obligà a abandonar Cuba abans de temps. Foren: Pere Pujolà i Fages (1864), Manuel Falcó i Burgell (1872), Jaume Bach i Cortadellas (1882), Francesc Martí i Furió (1886) i Jaume Peyrí i Torné (1896) evacuats a la Península per malaltia no definida; Alexandre Sagristà i Coll va ser enviat a la metròpoli -procedent de la terrible campanya de Santo Domingo en "deplorable estado" l'any 1864, mentre que Joaquim Montrós i Martí patia reumatisme i nostalgia (*).

Rosend Castells i Ballespí acabà invàlid a causa de la guerra. Finalment, Francesc Massanet i Salvó retornà excusant-se per malalt, encara que l'autèntica causa, segurament, va ésser el ser destinat al "Regimiento fixo" de l'Havana (els Regiments "fijos" estaven compostos de presidiaris i de castigats i això no li deuria fer gràcia).

Per això era natural, que fossin molts els que esperaven amb candeletes l'ansiat moment de tornar a la pàtria.

Pero al costat d'aquesta majoria hi hagué una minoria que s'hi quedà voluntariament per sempre mes.

En citarem uns quants a tall d'exemple, encara que abans recordarem el fet de que alguns es casaren amb noies cubanes. De 4 ho sabem de cert: Joan Bertran casat amb Lucía Canelas, Baldomer Paris i Pons amb Juana Fernanda Marescort, Martí Bonaplata amb Tomasa Juárez Alonso de Jaruco i Manuel Capdevila i Ferrer amb Carmen Ochoa Aguirre d'Holguín.

Joan Bocina i Pla que era Subinspector de 1ª classe (**) es retirà el 10 de gener de 1881 i es va quedar a Cuba.

Pero tenim altres dos casos en que l'amor es palesà en vèncer dificultats.

(*) La "nostalgia" era un quadre depressiu profund que de quan en quan colpia algú dels que eren a Ultramar. Era una de les causes legítimes de repatriació perquè -com deien els metges mititars de l'època- "sólo con ello se remedia".

(**) Grau equivalent a Coronel metge.

Joan Buch se n'anà a Cuba voluntari i hagué de ser repatriat per malalt l'any 1857. Pero, hi tornà i s'establí com a metge titular de Palmira i de Ciego Montero, de manera que en 1864 oferí els seus serveis professionals a la Guardia Civil local, oferta que repetí l'any 1874.

Joaquin Botey i Casellas ingressà a l'Exèrcit l'any 1863 i fou destinat a Cuba. Vuit anys més tard va tenir que demanar la llicència absoluta per malaltia i li fou concedida. Pero no va tornar a Catalunya i s'establí a Guantànamo on al 1874 prestava serveis mèdics al "Batallón de Cazadores Voluntarios" d'aquella localitat. A rel del desastre de 1898 fou repatriat i s'establí a La Garriga, pero l'enyorament vers la nova pàtria pogué mes i l'any 1903 el trobem novament a Guantànamo. De totes maneres, pocs estimaren Cuba com ho feu el Dr. Josep Elias Carbonell.

Josep Elias Carbonell, era de Torredembarra. Cursà Medicina -a l'igual que un seu germà- a Barcelona (1831-1839). Els dos marxaren a Cuba.

Ell fou metge militar provisional de l'Hospital de Santiago de Cuba. Es jubilà l'any 1858. Pero el dia 30 de juliol de 1896 -als 80 anys d'edat!- sortia de l'Havana cap al presidi de Ceuta a complir una condemna de 12 anys que un Tribunal militar li havia imposat per separatista. Sortosament per a ell, la guerra finí abans que s'acabés l'any 1898, de manera que restà empresonat dos anys justos.

Assenyalem com cloenda un fet aparentment insòlit que demostra la forta presència catalana a Cuba. L'aparició d'un negre "esclavo del Ejército" que era un llibert que havia fet un contracte de soldat per 5 anys el dia 1 de maig de 1874 i que va morir el 14 de gener de 1875 i que es deia Pere Carreras.

Son a notar vàries coses: 1) El seu cognom que segurament va prendre del seu antic amo, 2) formava part d'una "compañia de libertos" essent així que l'esclavitud no fou abolida a Cuba fins l'any 1880 i 3) firmen com testimonis la partida de defunció dos catalans: Lorenzo Llorens, Sargento 2º i José Codina, Cabo 1º.

APENDIX Nº 1

METGES MILITARS DE CUBA (Metges relacionats amb l'Exèrcit nascuts a les Antilles de família catalana o catalans establerts a Cuba com a metges civils).

1. Marià Alberich. Dentista de Cienfuegos, metge provisional de la Guardia Civil (1894) (fill de Josep Alberich i Casas i/o net de Marià Alberich).
2. Xavier Alfau i Abreu, n.a Santo Domingo, metge provisional de l'Hospital Militar de El Ciego, 1877. Es quedà a l'Exèrcit i feu carrera (arribà a General).
3. Pere Andreu, Catedràtic d'Anatomia, agregat militar de l'Hospital de San Ambrosio de l'Havana. Al 1810 va sol·licitar la categoria de Metge Consultor de l'Exèrcit.
4. Eduard Arrufat i Bisbal, n.a l'Havana, Llic. med. Barna 1871. A l'any següent a l'Hospital militar de San Ambrosio; 1877 Medalla de Cuba; 1878 demana oposar a Sanitat Militar.
5. Manuel Arrufat i Bisbal, n.a l'Havana 1839; al 1873 era "Médico Mayor" de Ultramar a Cuba. 1875 a la Península per malalt. Morí a Sarrià, 1876. Al 1866 havia estat destinat a Puerto Rico.
6. Eduard Arrufat i Rivas. Era metge de guàrdia en un Hospital militar de l'Havana l'any 1875.
7. Felip Arús Puertas, n.a Trinidad (Cuba). Metge titular de Palmira (Prov. de Cienfuegos) oferí serveis gratuïts a la Guàrdia Civil local, 1887. Llic. med., València 4 d'Octubre de 1879 encara que va cursar totes les assignatures a Barcelona.
8. Josep Badia Xalabardé, n.a Barcelona. Metge titular de Manzanillo; és metge des de 1873 del Batalló local de Voluntaris; al 1879 li fou atorgada la "Creu del Mèrit militar".

9. Joan Barraquer i Aduè, n.a Barcelona. Desde 1891 metge interí del "Muy Benéfico Batallón de Honrados Bomberos" (*) i, més tard de l'Hospital militar de l'Havana càrrec del que fou destituït en 1898. L'any anterior li havia estat atorgada la Medalla de Plata de l'Ajuntament de l'Havana.
10. Frederic Biosca i Viñolas, era desde 1889 metge del Batalló de Voluntaris de Puerto Príncipe, localitat on exercia. En 1897 obtingué una llicència de 6 mesos per malaltia per anar a Barcelona.
11. Miquel Bru i Gras, n.a Tarragona, 1808; es llicencià en Cirurgia a Barcelona en 1836. El trobem exercint a Cuba a San Juan de los Remedios l'any 1855 en que se li concedeix una llicència per a tornar a la Península, ja que treballava a l'Hospital militar d'aquella localitat. Al 1859 rebé el nomenament de "Médico de entrada del Cuerpo de Sanidad Militar" i en 1883 era el metge del Batalló de Voluntaris de los Remedios.
12. Joan Brunet Turné, n.a Barcelona, Batxiller en Arts per Lleida, Llicenciat en Medicina, Barcelona 28 de setembre de 1876. Era metge titular de Corral Falso. Desde 1880 fins 1891 tenia cura de la Guardia Civil local amb nomenament de "Médico 2º" honorífic.
13. Pere Buxó i Palma, n.a Puentes Grandes, 1841. Llicenciat en Medicina y Cirurgia a l'Havana en 1866. Es metge de Limonar i té cura de la força allí destacada. En 1894 es metge del Còs de Voluntaris de Guamacaro i també de Guanabacoa.
14. Ildefons Cabrera i Seguí, n.a l'Havana, 1829. L'any 1860 es nomenat "Médico de entrada"; abandona la condició de militar al 1862.

(*) Es tractava de tropa, no destinada a apagar focs, sino que era una Secció de l'Artilleria.

15. Josep Mª Carbonell, n.a l'Havana, 1810. Era cirurgià de l'Artilleria de Matanzas. Nomenat al 1838 provisional amb fur militar i us d'uniforme. Sol.licita en 1846 la Creu d'Epidèmies per la seva actuació en el brot de còlera a Matanzas l'any anterior.
16. Paulí Casals i Roura, n.a Canet de Mar. Llic. med. 2 de juliol de 1857 Barcelona. Metge provisional d'un Regiment destacat a Bayamo (1862). Convalescent de febre groga a l'Hospital de Puerto Príncipe en 1863.
17. Ramon Castellà i Castellana, n.a la finca Castellà de la Serra, de Ponts, 1820. Exerceix a San Juan de los Remedios. Sostitueix temporalment (de 1855 a 1858) a Miguel Bru que anà a la Península amb llicència.
18. Josep Castells i Nortey, n.a l'Havana 1834. Era subajudant de la Brigada sanitària (Cos destinat a evacuar ferits i malalts). Baixa de l'Exèrcit (supernumerari sense sou) en 1882. Al 1895 vivia retirat a Cuba.
19. Esteve Centena i Valls, n.a Barcelona, 1817. Llicenciat medicina i cirurgia Barcelona 1840. Desde 1847 es metge honorari i auxiliar de l'Hospital militar de Matanzas. "Médico de entrada" al 1859, a poc fou destituït per abandó del lloc i el 5 d'abril de 1859 demanà la baixa que li fou concedida.
20. Joan Codina i Mir, n.a Barcelona, 1838. Bach. Filo. 21 de juny de 1854. Llic. med. Barcelona, 16 de juny de 1860. Exerceix a Càrdenas. De 1869 a 1880 té cura de les forces de la Guàrdia Civil del seu poble amb nomenament de 20n. Ajudant Metge honorífic. Baixa per mor de traslladar-se a l'Havana. Creu de 1ª classe del mèrit militar.
21. Marià Comas i Planell, n.a. Manresa, 1805. Desde 1835 establert a Cienfuegos on posseïa dos "ingenios" (Vista Alegre i Jabacoa). Consta haver cursat al Real Col.legi de Cirurgia de Barcelona dos anys (de 1822 a 1824) i a l'expedient militar de Segovia hi figura com a metge. Va estar una temporada a l'Exèrcit de Cuba com Subtinent.

22. Ricard Cuadreny i Rivera, Metge civil que exercia a Batabanó (Cuba) i que l'any 1894 s'oferí a assistir gratuïtament al Regiment d'Isabel la Catòlica.
23. Joan Dot, metge que exercia a Guaracabulla, prestà serveis a l'Exèrcit l'any 1872.
24. Josep Elias i Carbonell, n.a Torredembarra, 1815. Estudis de Medicina i Cirurgia Barcelona del 1831 al 1839. Marxà en unió del seu germà Pere a Cuba. L'any 1840 era "Médico-Cirujano auxiliar" de l'Hospital de la Plaça de Cuba. Dos anys mes tard fou nomenat mèdico-cirujano 2º., d'aquell hospital i al 1854 del de Santiago de Cuba. Al 1860, sollicità la jubilació. Condemnat per activitats separatistes a 12 anys de presidi, s'enbarcà cap a Ceuta el 30 de juliol de 1896. Tenia, en aquell moment, 80 anys (!!). Sortosament l'alliberà l'acabament de la guerra, de manera que quedà en llibertat el 7 de novembre de 1898.
25. Pere Elias i Carbonell, n.a Torredembarra. Cursà estudis de Medicina i Cirurgia a Barcelona del 1839 al 1844. Batxiller en Medicina i Cirurgia el 1845 a Madrid i Llicenciat a Barcelona al 1848. A Cuba, al 1849 és metge meritori de Sanitat militar. Al 1854 és a Santiago de Cuba. En 1854 és nomenat "2º Ayudante médico provisional" amb el sou de 1000 pesos l'any.
26. Antoni Escandell Morer, metge civil que assistí a les forces de Puentes Grandes on exercia en 1897. Demanà una recompensa l'any següent.
27. Francesc de Paula Escofet, n.a Cadaqués. Estudis a Cervera, a Barcelona i a València. Al 1828 tingué cura d'un brot epidèmic de febre groga a Guanabacoa i de 1833 a 1835 de còlera a San Marcos (era un barri de l'Havana), a Alquisar, a Guanimar i a La Ceiba. Des de 1838 era Cirurgià del 8è. Esquadró rural de Fernando VII.

28. Josep Ferran i Farrulla, n.a Guayanilla (Puerto Rico) el 24 d'octubre de 1862. Ignorem on cursà la carrera de Medicina, pero sabem que va aprovar el Batxillerat de Filosofia a Barcelona el 28 d'abril de 1885. L'any 1897 era metge titular de Regla i fou nomenat metge auxiliar de l'Hospital Militar d'aquella localitat amb un sou mensual de 50 pesos.
29. Eduard Fontanilles i Badia, n.a de Barcelona on acabà el Batxillerat el 18 de juny de 1847 y es llicencià en Medicina el 8 de novembre de 1855. Era metge titular de Vueltaabajo i autor del llibre "Apo.ogia del médico" (1878). Prestà serveis a l'Exèrcit en 1869 i en 1890.
30. Ramon Illa. Entre 1881 i 1896 prestà assistència a les forces destacades a Cervantes d'on era el metge titular.
31. Esteve Llorach. Era metge "provisional" de l'Hospital de Matanzas i "habièndole aumentado considerablemente la enfermería" el nomenaren metge militar provisional amb un sou de 1000 pesos a l'any. Un mes després (3 de desembre de 1864) el cessaren "habiéndose reducido la enfermería".
32. Josep Mateu, n.a El Ferrol, 1795. A Bahía Honda on s'havia establert, fou "2º médico honorario del Fuerte de San Fernando" des de 1828 a 1843.
33. Josep de Mauri Soler, n.a Santiago de Cuba 1824; Estudis de Medicina i cirurgia a Barcelona, de 1843 a 1850 en que es llicencià. Des de 1857 voluntariament presta assistència mèdica a la dotació de la goleta de guerra "Cristina" fondejada al por de Caibarien. Fou metge de l'Hospital Provisional del Castell del Morro de Santiago de Cuba des de 1856. De 1861 a 1866- en que causà baixa a petició pròpia- treballà a l'infermeria de Mayari.

34. Emili Montells i Nadal, nat a Barcelona. L'any 1849 és practicant de l'Hospital Militar de Granada i sol·licita anar amb l'Exèrcit expedicionari d'Itàlia com cirurgià romancista. Llicenciat en medicina i cirurgia a Barcelona al 1859. Emigrat a Cuba, l'any 1862 fou nomenat metge de la "Fuerza de Bomberos" de l'Havana. Metge provisional de l'Hospital Militar de l'Havana el 1864 cessà a l'any següent per no ser necessaris els seus serveis.
35. Eligi Palma i Fuster, n.a Santiago de las Vegas el 29 de novembre de 1859. El 15 d'abril de 1886 és nomenat Médico 2º de la Compañia de Cazadores Voluntarios de Santiago de las Vegas. Dos anys mes tard - 26 de novembre de 1888 - fou donat de baixa en anar-se'n a viure a Cayo Hueso (EEUU).
36. Joaquim Plana i Cunill, nat. de Barcelona (20 de febrer de 1825). Fou Batxiller en Medicina i Cirurgia l'any 1847 i es llicencià l'any 1849 a Barcelona. Emigrà tot seguit a Cuba i es trobava exercint a Cienfuegos quan -amb motiu de col·laborar en una campanya contra el còlera fou nomenat "Médico de entrada" de Sanitat Militar el 18 d'octubre de 1850, càrrec que ocupà fins la seva renúncia el 18 d'agost de 1851. El 2 d'agost de 1861 és Médico de entrada honorífic de la Guàrdia Civil i el 31 de maig de 1865 és 2º Ayudante médico-cirujano, també de la Guàrdia Civil, a Colón. L'any 1872 és el forense d'aquesta localitat. La darrera menció que es troba al seu expedient militar de Segòvia és que el 16 d'agost de 1894 és el metge de la guerrilla muntada de Colón.
37. Ricard Pocurull i Oñà. Havia nascut a Sagua La Grande vers l'any 1858. El seu pare - Manuel Pocurull i Novell- era Comandant de l'Exèrcit que va morir a la desgraciada campanya de Santo Domingo. Es llicencià en Medicina a Madrid el 29 de gener de 1879. Exercia a Sagua la Grande i el 30 de juny de 1880 fou nomenat Metge honorífic del destacament de la Guàrdia Civil d'aquella localitat. Causà baixa el 16 de desembre de 1895 per diverses irregularitats administratives.

38. Josep Prats i Pons, n.a de Cubelles vers l'any 1819.
Cursà estudis de Medicina a Barcelona de 1840 a 1846.
El 2 d'octubre de 1852 és nomenat 2º ajudant mèdic de Sanitat Militar del Destacament de Sagua La Grande on exercia.
39. Francesc de P. Pujals i Moré, n.a Tossa de Mar vers l'any 1815. Estudis de Medicina a Barcelona de 1836 a 1841 (Batxiller en Medicina), 1842 (Llicenciat) i 1843 (Doctor). Sabem que l'any 1855 era el titular de la Presó de Cienfuegos i estava casat amb Teresa Russell. El 2 d'abril d'aquest any s'oferí a visitar gratis als malalts de l'hospital militar de Cienfuegos i per això el nomenaren "Médico de entrada honorario". El 15 de novembre de 1860 és el "Físico del Batallón de honrados Obreros y Bomberos de Cienfuegos". Renuncià a tots aquests càrrecs -sempre gratuïts- el dia 7 de febrer de 1874.
Va morir als començaments de l'any 1877.
40. Antoni Pujals i Russell. Era fill d'en Pujals i Moré i va nèixer a l'Havana el 14 de juny de 1851. Ingressà a l'Exèrcit com "Médico 2º" per oposició el 26 de maig de 1875.
Prengué part en la tercera guerra carlina als fronts de Catalunya i Nord i el 14 de març de 1877 marxava des de Barcelona a Cuba on es feu càrrec de l'hospital militar de Barracones del Príncipe.
El dia 3 de maig de 1899 era a Barcelona amb el grau de Médico Mayor. Es retirà el 14 de juny de 1913.
Morí a Barcelona l'any 1923.
41. Casimir Roure i Bofill, n.a Barcelona, 29 de octubre de 1836. Cursà a Barcelona el Batxillerat en Filosofia (graduat el 6 de desembre de 1851) i es matriculà de preparatori de Medicina. Sabem que va estar a Cuba perquè és autor de "Consideraciones sobre la fiebre amarilla y reglas higiénicas para preservarse de esta enfermedad" publicada a l'Havana el 1884 i que prestà serveis a l'Exèrcit en 1864.

42. Grau Vilardell i Rosell, n.a Cuba. Graduat de Batxiller de Medicina i cirurgia a Barcelona l'any 1846. Segurament metge militar provisional vers 1869. Després d'exercir la homeopatia a Cuba, l'any 1870 s'establí a Barcelona.
- Publicà: Influencia de la educación en la salud y en la Sociedad (Madrid, 1851) i alguns treballs en defensa de la Homeopatia.

APENDIX Nº 2

Metges catalans de Cuba purament Civils

1. Marià Abad i Macià, n.a Barcelona 5 d'agost de 1860.
Cursà medicina i Farmàcia alhora a Barcelona (1878 i 18800 respectivament) i es doctorà a l'Havana i retornà a la Península pocs anys després. Fou Ajudant de classes pràctiques de Terapèutica de la Facultat de Medicina de Madrid i metge director de varis balnearis.
2. Jaume Josep Ardèvol i Cabrer, n.a Vilella Alta, 1775.
Dr. mèdic a Montpeller (1800) s'exilià a Cuba l'any 1823 per raons polítiques on aprofità el poc temps que hi residí per a catalogar les llevors dels arbres (Lista de las semillas de árboles de la Isla de Cuba, ya sean indígenas como de los otros aclimatados a ella) Barcelona, 1835.
3. Plàcid Biosca i Viñolas, n.a Cardona 1862. Metge i Catedràtic de Química a l'Havana (1883).
4. Francesc Castells, n.a Sant Boi. Oftalmòleg establert a Matanzas on hi morí l'agost de 1842. Abans d'anar a Cuba va viure uns anys a Montevideo.
5. Agustí Daussa i Dalmàs, n.a Caçà de la Selva, 28 d'agost de 1837. Batxiller en Filosofia 30 de juny de 1857 i llicenciat en Medicina Barcelona 17 de juny de 1863. S'establí a Guayama. Traductor de l'obra de Luís: Tumores fibrosos uterinos.
6. Ramon Ferrer i Garcés, n. d'Aitona, cursà estudis de medicina i cirurgia a Barcelona de 1823 a 1829. Es doctorà el 26 de setembre de 1831. L'any 1834 fou nomenat Catedràtic supernumerari. D'idees "progressistes" fou deportat a Cuba pel Capità General de Catalunya, embarcat cap a l'Havana el 6 de febrer de 1836.
L'estada de Ferrer i Garcés a Cuba durà poc. En unes eleccions a Diputats a Corts triomfà la candidatura progressista per Lleida on hi figurava. El dia 25 de novembre d'aquell any es restituia a la seva Càtedra

i dies després oferia als seus companys de magisteri els seus bons oficis com diputat i capità de la Milícia Nacional "para el lustre de la Facultad".

7. Antoni Giberga i Gibert, nat a Cornellà de Llobregat el 18 d'octubre de l'any 1826. Llicenciat en Medicina i Cirurgia a Barcelona el 24 de juny de 1849. Després de la Revolució de 1868 emigrà, no sabem ben bé perquè, a Cuba on s'integrà dins el moviment independentista. En acabar la guerra i aconseguir Cuba la Independència fou un dels 30 integrants de l'Assemblea "Constituyente".
8. Antoni Jover i Puig, n.a Barcelona, 1860. D'una família de l'alta burgesia barcelonina, l'any 1882 amplià estudis de Medicina a Londres on s'hi quedà com a metge d'un hospital. Motius religiosos feren que abandonés aquell càrrec entrant de metge en una companyia de navegació. Així tingué - en un dels seus viatges - ocasió de conèixer l'Havana. Decidí quedar-s-hi. Després de dos anys d'exercir-hi la professió obtingué una Càtedra de Patologia Mèdica (1888). En 1890 es convertí en el primer Catedràtic de Pediatria, abogant per l'estudi de l'ensenyament de les malalties dels infants com una especialitat plenament identificada. Retornà a Barcelona al 1898 al proclamar-se la independència de Cuba.
9. Emili Mira i López, nasqué a Santiago de Cuba l'any 1896. Passà a viure a Barcelona on cursà Medicina. La seva trajectòria ulterior és prou coneguda, per a que ens ocupem més d'ell.
10. Gonçal Planas i Vives, n.a Cienfuegos, 1863. Llicenciat en Medicina a Barcelona al 1889. S'establí a la Garriga, on hi morí l'any 1940.
11. Joan Pons i Fonoll. Nasqué a la Barceloneta el 22 de desembre de 1851. Cursà el Batxillerat a Lleida (5 de setembre de 1870) i la carrera de Medicina a Barcelona (Llicenciat el 5 de juliol de 1875). Emigrà a

Cuba i el 13 de maig de 1884 era titular de Jiguany i s'oferi a la Guàrdia Civil. El dia 9 d'abril de 1904 exercia al Barrio de la Sierra de Cienfuegos.

12. Joan Pont i Hernández, n.a Matanzas 9 de juliol de 1896. Llicenciat en Medicina a Barcelona 1921. Tocoginecòleg establert a Barcelona on hi morí l'any 1970.
13. Josep Rocamora i Plana, era de Reus, on el seu pare el Dr. Josep Rocamora - hi exercia de metge. Va residir a l'Havana on presentà un informe a l'Acadèmia de Ciències d'aquella ciutat. Publicà (Barcelona 1867) un Tratado de las enfermedades del estómago i (Reus 1869) Historia de la fiebre amarilla.
14. Francesc Vidal i Careta, n.a Barcelona 1860. Llicenciat en Medicina a Barcelona l'any 1880, fou nomenat Catedràtic de Paleontologia estratigràfica de l'Havana l'any 1885. Retornà a Espanya 10 anys mes tard i morí al 1923 a Madrid. Autor de Historia de las razas humanas a la Isla de Cuba.
15. Francesc X. Vilató i Bassols, n.a l'Havana 11 d'abril de 1849. Des d'infant visqué a Catalunya. Batxillerat a Figueres, estudis de Medicina a Barcelona. L'any 1877 fou professor substitut de Fisiologia. Vàries publicacions. Morí a Barcelona l'any 1903.
16. Josep Viñeta i Bellaserra, n.a l'Havana, 14 d'octubre de 1857, metge que s'especialitzà en Dermatologia a París durant 3 anys. El 1882 s'instal.là a Barcelona.

APENDIX Nº 3

Metges Militars a Cuba (Catalans que anaren a Cuba per mor de llur condició de militars)

1. Joan Alabau i Bruguera, n.a Mataró. Llicenciat en Medicina a Barcelona el 24 de gener de 1844. Ingressà a Sanitat Militar el 6 de juliol de 1844. Es a Cuba l'any 1851 com a ler. Metge supernumerari de l'Exèrcit de Cuba, demana llicència per a la Península l'any 1864.
2. Andreu Alegret i Mesa. L'any 1851 es "Primer Médico de la Brigada Montada de Artillería". Durant la campanya de Santo Domingo (1861-1865) fou el Cap de Sanitat Militar de l'Exèrcit expedicionari enviat des de Cuba.
3. Carles Ameller i Clot, n.a Barcelona 1753. Graduat a Càdiz. Cirurgià de l'Armada va a Cuba al 1782; Catedràtic i, mes tard, Director del Col.legi de Cadis. Cadis 1835.
4. Mateu Andreu i Domènech, n.a Velavent (Tarragona) 7 de gener de 1852. "Médico Mayor" al 1878 a Cuba. Retirat a Barcelona l'any 1914. Morí el 12 d'octubre de 1924.
5. Benet Arbat i Colomer, n.a Sant Feliu de Pallerols 1854; a Cuba en 1878 i, novament, al 1884 fins al final de la guerra. Morí a Segòvia al 1906.
6. Manuel Aulet i Agramunt, n.a Figueres el 2 d'abril de 1845. Llicenciat en Medicina i cirurgia per Barcelona el 23 de juny de 1869. Va a Cuba el 24 de juliol de 1869. Ignorem quan en va tornar. L'any 1886 és Médico Mayor.
7. Jaume Bach i Cortadellas, n.a Cervera 1847. Ingressà a Sanitat Militar al 1872 i passà a Cuba (Hospitals Militars a l'Havana i de Nuevitas). Al 1882 retorna a la Península per malaltia. 1921.

8. Ernest Bach Delprat, n.a Barcelona 1847. Ingressà a Sanitat Militar al 1869. Passà a Cuba fins al 1879 en que és destinat a l'Hospital Militar de Barcelona. Retirat l'any 1902.
9. Josep Baget de Cabré, n.a La Selva del Camp, 1842. Va a Cuba i mor a Puerto Príncipe de tifoidea l'any 1869.
10. Frederic Bassa i Nicolau, n.a de Vic. Batxiller en Arts. Barcelona. 14 de maig de 1866 i Llicenciat mèdic i cirurgia Barcelona, 6 de maig de 1871. L'any 1884 ingressà al Cos de Sanitat Militar de l'Armada. Es "Médico Mayor del Ejército" de Cuba l'any 1895.
11. Josep Batlle i Prat n.a Crespià 1842. Ingrès a Sanitat Militar en 1864. Passa a Cuba i, 14 anys més tard, a Puerto Rico. Passà a la Reserva l'any 1907+1910.
12. Guillem Benasach. Documentada la seva presència com metge militar a l'Havana, l'any 1876.
13. Eustaqui Bernabeu Lafont, n.a Lleida 1852. Ràpida carrera (l'any 1873 era metge provisional i "Médico Mayor" al 1877). + 1879 a Cuba.
14. Joan Bertran, n.a Mollerusa, 1787, guerra del francès com Practicant (estudiava 3° curs al R. Col.legi de Barcelona el 1808). L'any 1822 va a Cuba i es casa amb Lucía Canelas. Desde 18 març 1840 era metge 1° i al 1851 Vice-Consultor honorari destinat al Regiment de "Caballeria de Lanceros del Rey", a Cuba.
15. Joan Bocina i Pla, n.a l'any 1877 :es Subinspector metge de 1ª classe (equivalent a Coronel) i es retira el 10 de gener de 1881 quedant-se a l'Illa.
16. Martí Bonaplata i Rufiandes, n.a Barcelona, 1802. Llicenciat en cirurgia mèdica el 1832. El mateix any ingressa a Sanitat Militar i va a Cuba. Publica una memòria sobre Oftalmies, una altra sobre

malalties venèries i una tercera sobre indumentària de la tropa. + 1851 a l'Havana. Vidua: Tomasa Juárez Alfonso, natural de Jaruco.

17. Joan Borrell i Salas, n.a El Vendrell, 1758, Cirurgià de l'Armada, fa el seu primer viatge l'any 1782 a l'Havana. Després d'una agitada vida militar (expedició a Guarisco, guerra de 1793 a 1795, campanya de Portugal, expedició d'Etrúria, guerra de la Independència, el 1834 vivia "ciego y mendigo" a Santiago de Cuba. Aconseguí una pensió i morí en aquella població l'any 1847 als 89 anys.
18. Jaume Bosch i Cortadellas era metge del Batalló de Talavera destacat a Cuba. Al 1878 era "médico mayor" i seguia a Cuba. (Confusió amb Jaume Bach i Cortadellas?).
19. Joaquim Botey i Casellas, n.a Teià, ingressà a Sanitat Militar en 1863. Destinat a Cuba al 1864 es veié obligat -per motius de salut- a demanar la llicència absoluta. S'estableix a Guantánamo i en 1874 es metge del Batalló de Voluntaris d'aquella localitat. En maig de 1895 i 1896 assisteix l'Escuadró de la Comandància de Guantánamo. A rel de la pèrdua de la colònia, al 1898 retorna a Catalunya i s'estableix a La Garriga, però, retornà a Guantánamo on la seva presència està documentada el 5 de febrer de 1903. Els seus conciutadans li aixecaren un monument.
20. Manuel Capdevila i Ferrer, (fill de Ramon Capdevila i Massana) n.a Madrid, 1823. Cuba i campanya de Santo Domingo de 1854 a 1865. 1880, Director de l'Hospital Militar de Barcelona. 1883. Cap dels serveis de Sanitat Militar de Castilla la Nueva. Es casà a Holguín amb Carmen Ochoa Aguirre en 1857.
21. Tomàs Capdevila i Giralt, n.a Vic, 1814, Llicenciat medicina i cirurgia 1843. Feia de metge del Regiment de Zamora que estava a Vic des d'Octubre de 1838. L'any 1850 fou destinat a Cuba. + a Holguín l'any següent de còlera.

22. Frederic Careta i Marquès, n.a Mataró el 17 de març de 1838. Batxiller en Filosofia a Barcelona el 30 de juny de 1856. Es llicencià en Medicina i cirurgia a Barcelona el 25 de juny de 1862; el mateix any ingressa a Sanitat Militar i és destinat a Cuba.
23. Tomàs Casas i Martí, n.a Reus 1833. Llicenciat mèdic cirurgia, Barcelona 1859. Ingressà Sanitat Militar 1861. L'any següent anà a Santo Domingo i a Santiago de los Caballeros, s'enfrontà amb un brot de còlera i amb una sublevació de las tropas del General Santana l'any 1863, el que li meresquè la Creu d'Isabel La Catòlica i l'ascens a "Médico Mayor". Al 1865 anà a Cuba a l'Hospital Militar de Matanzas, establiment que va dirigir des de 1868. Al 1870 retornà a Espanya. De 1881 a 1888 a Filipinas d'on en retornà per malaltia. + a Barcelona el 29 de desembre de 1899, essent General de la Reserva.
24. Rossend Castells i Ballespi, n.a Lleida 1868. Llicenciat en Medicina (1888) i en Farmàcia (1894) a Barcelona. Ingressat a Sanitat Militar treballà a Cuba, a les infermeries de Sagua de Tánamo i de Baracoa. Quedà invàlid de resultes de la guerra.
25. Josep Chicoy i Ferrer, n.a 1846. Ingressà a Sanitat militar l'any 1871 i anà a Cuba on hi romanguè 12 anys (1871-1883). Al 1887 hi tornà fins l'any 1891. + 1917 a San Sebastian.
26. Miquel Cirera i Monrós, n.a 1852. Ingressà a Sanitat Militar al 1874, anà a Cuba l'any 1895 i actuà als Hospitals de la Beneficiència de l'Havana, de Puerto Padre i de Santiago de Cuba. Retornà repatriat l'any 1898. Morí l'any 1906.
27. Damià Codorniu i Bosch, n.a Vilafant 1839. Ingressà a Sanitat Militar l'any 1868 i fou destinat a Cuba on remanguè fins al 1877.

28. Josep M^a. Combelles Laborda, n.a Lleida 1869. Ingressà a l'Exèrcit (médico 2^a) al 1893 i arribà a Santiago de Cuba al 1895. + cinc mesos després de febre groga a Sancti Spiritus.
29. Alfons Compañá i Roset, n.a Barcelona, 1841. Ingressà a Sanitat Militar al 1873. Anà a Cuba l'any 1876 i + a Puerto Príncipe en 1881.
30. Antoni Constantí i Bagé, n.a Reus 1858. Entrà a Sanitat Militar l'any 1896 i l'any següent està a Manzanillo. Retornà repatriat en 1898.
31. Francesc Daudí i Aulí, n.a Olot, 1864. Farmacèutic militar que després d'uns anys a Filipinas (1885), passà a Cuba, morint a Morón de febre groga en 1897.
32. Francesc Deu. Era "Médico mayor" a Cuba, on morí l'any 1868. Sembla que dirigia l'Hospital Militar de Matanzas.
33. Antoni Durnés i Soler, n.a Ecija, 1857. Llicenciat en Medicina a Sevilla. Destinat a Cuba al 1895 li fou atorgada la Creu del Mèrit Militar amb distintiu vermell per la seva actuació als combats de Baños del Boticario, Lomas de San Joaquín, San Nicolás y Nepomuceno.
34. Manuel Falcó i Burgell, n.a Llançà 1833. Ingressà a Sanitat Militar l'any 1860. Anà a Cuba l'any 1868. Dos anys més tard causà baixa per malaltia i al 1872 hagué d'ésser repatriat. Va morir a Barcelona l'any 1898.
35. Narcís Falcó i Burgell, n.a Llançà 1834. Ingressà a Sanitat Militar el 1862. L'any 1864 anà a Cuba passant per l'Havana, dirigint el vaixell-Hospital "Maria" entre Cuba i Santo Domingo i per Monte Christi, Holguín i després d'una temporada a Barcelona retornà a Cuba a Barracones del Príncipe, Los Remedios, Holguín i Santiago de Cuba on al 1886 demanà la jubilació voluntària.

36. Pere Farrerons i Palau, n.a Borges Blanques, 1823. Llicenciat en medicina i cirurgia l'any 1846 a Barcelona, anys més tard ingressa a Sanitat Militar i pren part a la primera guerra carlista en l'acció contra el cabdill Ramonet a Barbastro. També va anar a Itàlia en la expedició als Estats Pontificis del General Fernández de Cordova. Al 1858 va a Cuba i d'allí estant s'incorporà a l'expedició a Mèxic de 1861. En 1864 tingué ocasió de curar al General Rafael Primo de Rivera de la ferida rebuda al prendre Monte Christi. Més tard passà per Bejúcar, San Antonio de los Baños i l'Havana.
Repatriat passà una temporada a Ceuta i anà, finalment, destinat a Madrid on hi morí d'una tifoidea l'any 1869.
37. Ramon Fortuny i Cabré, n.a Pratedip 1852. Dirigí fins al 1882 l'Hospital Militar de Guanajay. + València 1925. Homeòpata.
38. Domènec Gombau i Llopis, nasqué l'any 1816 a Tortosa. Ingressà a Sanitat Militar el 14 de desembre de 1847 i l'any següent fou enviat a Cuba al servei de la "Brigada de Artilleria de a pié" d'aquella Illa. Al 1848 es trobà a Villa del Cobre i al 1851 establí un hospital a Bahía Honda quan un vaixell nordamericà intentà un desembarc a Las Plagilas. En 1885 és a Catalunya i s'incorpora a les forces que empaiten al Cabdill Carlista Borges. L'any següent torna a Cuba. Mesos després és de nou a Catalunya.
39. Manuel Grau i Esparter, n.a El Ferrol, 1822. Estudis a Barcelona de 1838 a 1845 en que es llicencià en Medicina i Cirurgia. Se'l proposà (1862) per a la Creu de Carles III pel seu comportament en la guerra de Santo Domingo.
40. Jaume Gresa i Hort, n.a Tortellà, 1821. Batxiller en Medicina (Barcelona) 1843. Anà a Cuba com metge militar destacat a Matanzas. Era filòsof i botànic. De retorn a Barcelona, practicà l'Homeopatia.

41. Urbà Guimerà i Ros, n.a a Bayamo el 24 de setembre de 1850. Cursà a Barcelona el Batxillerat en Arts (6 de juliol de 1868) i la Llicenciatura en medicina i cirurgia (18 d'octubre de 1872). Metge de l'Hospital Militar de Santiago de Cuba entre 1889 i 1890.
42. Frederic Illas i Vidal, n.a Barcelona, 1828. Batxiller en Medicina i Cirurgia l'any 1849 a Barcelona. Ingressà a Sanitat militar l'any 1854. L'espai que va de 1855 a 1867 el passà entre Cuba i Puerto Rico.
43. Pere Joli i Golderichs, n.a Solsona, 1823. Estudis de medicina a Barcelona de 1839 a 1845 en que es graduà de Batxiller en Medicina i Cirurgia. Ingressà a Sanitat militar l'any 1848 i prengué part a la guerra de Santo Domingo. Retornà a Barcelona el 18 de juliol de 1867 passant a dirigir l'Hospital militar de Saragossa; 10 de febrer de 1882 es el Cap de Sanitat militar de Cuba.
44. Benet Jori i Aulés, n.a Tarragona, 1844. Llicenciat en Medicina i Cirurgia a Saragossa al 1871. Metge militar, el mateix any anà a Cuba. Després d'uns anys a la Península hi tornà l'any 1891. Morí d'un àntrax a la nuca al 1897 a Puerto Príncipe.
45. Josep Llach i Verdaguer, n.a Llançà, 1817. Estudis a Barcelona des de 1838 a 1845 en que es llicencià en Medicina i Cirurgia. Ingressà a Sanitat Militar l'any 1847. Demana anar a Cuba on arriba a les primeries de 1855; pocs mesos després (30 de maig de 1895) mor a l'Havana.
46. Enric Llansó i Oriol, n.a Manresa, 1830. Llicenciat en Medicina i Cirurgia el 9 de novembre de 1855. Dos anys després entra a Sanitat militar i sis mesos més tard és a Cuba destinat a l'Hospital de la Chorrera, d'on passà a Bayamo fins 1860 i d'allí a Santiago, des de on l'any 1861 s'uní a la expedició del General Prim a Mèxic durant la qual fou destinat al Castell de San Juan de Ulúa. Retornà a Cuba i després d'una breu estància a Puerto Rico anà a l'Havana i a Puerto

Príncepe per a retornar a Barcelona l'any 1868. Pocs mesos després tornava a Cuba. Dirigí en 1874 l'Hospital de Bayamo i al 1877 el de Puerto Príncipe retornant a la Península l'any següent. L'any 1883 tornà per tercera vegada a Cuba, on fou Director de l'Hospital de l'Havana, càrrec que va haver d'abandonar al 1886 a causa d'unes denúncies per mala qualitat dels aliments, essent destinat a l'Hospital de Santiago de Cuba. Amb diverses llicències per malalt que les passa a la localitat de Càrdenas. Torna definitivament a Espanya l'any 1891.

47. Francesc Martí i Furió. Anà a Cuba l'any 1879 i fou destinat de metge a la fragata de guerra "Almansa" a Guantánamo, passant, en conseqüència, a l'Infanteria de Marina. L'any 1886 demanà, per malalt, el trasllat a la Península.
48. Joaquín Martí i Puig, n.a Barcelona, 1844. Ingressà a Sanitat Militar l'any 1871; al 1891 anà a Cuba com metge del Batallón de Cienfuegos. Estava en possessió de la Medalla commemorativa, de la Constància amb un passador i era Benemèrit de la Pàtria.
49. Josep Martí i Ventosa, n.a Barcelona, 1872. Llicenciat en Medicina el 1894 a Barcelona. Després d'ingressar a Sanitat militar l'any 1896 marxà cap a Cuba on hi restà fins l'acabament de la guerra. Morí l'any 1937 essent General Metge.
50. Alexandre Mas i Verdú, n.a Manglanilla (Cuenca). Documentat a la campanya de Cuba l'any 1895.
51. Joaquim Mascaró i Cos, n.a Lledó, 1845. Llicenciat en Medicina (Barcelona) el 1867. L'any 1865 se l'habilità com a metge mentre va durar l'esclat de còlera a Barcelona. Ingressà a Sanitat Militar l'any 1867 i dos anys mes tard va estar a Cuba i a Haití.
52. Francesc Massanet i Salvó, n.a Badalona. Cirurgià romancista (Barcelona 1793-1798), que després, sembla es llicencià en Cirurgia mèdica. L'any 1804 estava

destinat a Cuba i demanà la baixa de l'Exèrcit en ser nomenat cirurgià del "Regimiento Fijo" de la Havana, aduint motius de salut. Al tornar a Catalunya s'instal·là a Badalona.

53. Pau Mestre i Ferrer, n.a Vilafranca del Penedès, es matriculà al Real Col·legi de Cirurgia de Barcelona l'any 1774. No sabem quan va acabar els seus estudis de cirurgia llatí. Ingressà a l'Exèrcit l'any 1789 i va anar ben aviat a Cuba com a metge-cirurgià d'un batalló. L'any 1816 era Cirurgià Consultor honorífic de l'Exèrcit. Residia a San Agustín de la Florida on feia de metge.
54. Francesc Miró i Mas, n.a Tarragona el 21 de desembre de 1826. Llicenciat en medicina i cirurgia a Barcelona el 23 d'octubre de 1848. Ingressà a Sanitat Militar el 24 de gener de 1860 i anà a Cuba primer i a Santo Domingo (Samaná) després, on romangué fins al 1867. L'any 1871 tornà a Cuba (Trinidad i Santiago de Cuba), causant baixa de l'Exèrcit amb la graduació de "Médico Mayor" el 30 de juny de 1872.
55. Jaume Mitjavila i Ribas, n.a Barcelona 31 de març de 1855. Es llicencià en Medicina l'any 1875. Ingressà a Sanitat Militar dos anys després. Al setembre de 1895 anà a Cuba. A la campanya de Marroc de 1909 dirigí el primer servei de raigs X de l'Exèrcit. Morí el 16 de desembre de 1910.
Vàries publicacions, una referent a Topografia mèdica de la trocha de Mariel a Majana (Havana 1898).
56. Alfons Moner i Bacó, n.a de Girona, vers el 1850 a Figueres i llicenciat mèdic a Barcelona el 3 d'abril de 1871. Sabem que era a Cuba el 7 de maig de 1872 on segurament era metge del Batalló de caçadors de l'Unió.
57. Joaquim Montrós i Martí, n.a Barcelona 1825. Estudis a Barcelona (1844-1849) graduant-se de Batxiller en medicina i cirurgia. Al 1854 ingressà a Sanitat Militar. Va passar dos anys a Cuba (1857 i 1858) d'on en retornà malalt amb dolors reumàtics i nostàlgia.

58. Ramon Morelló i Mas, n.a Barcelona, 1791. Estudis al Real Col·legi de Cirurgia de Barcelona de 1811 a 1816 en que es llicencià en Medicina i Cirurgia. Fou 2º Ayudant de Cirurgia a l'Exèrcit i el 1828 anà a Cuba. Desaparegué misteriosament, de manera que l'any 1831 el consideren mort.
59. Joan Muntada i Orrit, n.a Castellterçol, 1787. Estudis al Real Col·legi de Cirurgia de Barcelona (1803-1813) graduantse de cirurgia de dos exàmens. L'any 1820 embarcà cap a l'Havana on romangué fins al 1822. Al 1831 es va llicenciar en Medicina i Cirurgia. Al 1834 era metge d'un Regiment.
60. Alexandre Nogués i Margall, nasqué a Barcelona, vers l'any 1820. Es llicencià en Medicina i Cirurgia a Barcelona al 1844. El 28 d'agost del mateix any ingressà a Sanitat Militar. De 1847 a 1849 prengué part en la persecució de partides carlistes (accions de Gelida, Forés, Rocallaseda, Ciurana, Pont d'Armentera i al 1875 i 1876 fou el Cap de Sanitat de l'Exèrcit de la Dreta al front del Nord (General Blanco) a la 3ª guerra carlista (acciones de Alzuza y Peña Plata). No sabem exactament quan anà a Cuba com cap de la Sanitat Militar a la Illa. Consta que va morir a l'Havana el 5 de desembre de 1881.
61. Josep Oriol Navarra i Linés, n.a Barcelona, on hi cursà el Batxillerat (17 de juliol de 1850) i es llicencià en Medicina i Cirurgia (29 de juny de 1856). Ignorem la data en que ingressà a Sanitat Militar i quan va causar baixa. Sabem, però, que va reingressar al juny de 1864, essent destinat a Ultramar com a Médico 1º.
62. Lluís Oms i Miralbell, n.a Blanes. Llicenciat en Medicina i Cirurgia, Barcelona 1863. Ingressà l'any següent a Sanitat i anà a Cuba amb el Batalló de Voluntaris Catalans i retornà l'any 1875 després d'haver estat recompensat en 4 ocasions per fets d'armes. Metge en la campanya del Nord de la tercera guerra carlista, anà en 1884 a Filipines i en 1896 tornà a Cuba. Fou

cap de la Sanitat Militar de les Balears i Director de l'Hospital Militar de Barcelona. Morí al 1915 a Barcelona.

63. Josep Parallé i Ragués, va nèixer a Mataró el 12 de maig de 1813. Cursà estudis de Medicina i Cirurgia a Barcelona (Batxiller el 1836 i Llicenciat el 1838). Ja d'estudiant -al 1835- fou "Miliciano Nacional" i, a mesura que s'anava graduant, anava ascendint en el sí de la Sanitat Militar, de manera que al 1836 era "2º Ayudante interino de Cirugia", al 1838 ja ho era "efectivo", al 1841 era "1er. Ayudante", al 1860 Médico Mayor i al 1865 Subinspector Médico de 2ª. El 10 d'abril de 1866 prenia possessió del càrrec de Subinspector de la Capitania General de Cuba.
64. Josep Parasols i Armergol, n.a Bellver (Lleida) l'any 1831. Batxiller en Arts a Barcelona l'11 de juny de 1847 i Llicenciat en Medicina i Cirurgia a Barcelona el 29 de novembre de 1854 (se'l dispensà del pagament de la tercera part dels drets del títol pel seu comportament durant el brot de còlera). Obtingué en 1864 la Creu d'Isabel la Catòlica per accions de guerra contra els rebels de Santo Domingo (del 29 de setembre al 14 d'octubre de 1863). 1867 seguia a Cuba. Retornat a Catalunya caigué presoner dels carlistes a l'acció d'Alpens (9 de juliol de 1873).
65. Eduard Parés Moret, Llançà, 7 d'agost de 1846. Llicenciat en Medicina i Cirurgia a Barcelona el 24 de juny de 1869. Ingressà tot seguit a Sanitat Militar i el 17 de novembre següent arribava a Cuba on hi romangué fins al maig de 1879. Era Subinspector médico de 2ª des de 29 de juny de 1895 i el 12 de març de 1896 retornà a Cuba.
66. Baldomer París i Pons, Barcelona 2 de novembre de 1847. Ingressà a Sanitat Militar el 30 de març de 1874 i el 5 de maig d'aquell mateix any marxà a Cuba on el dia 16 de maig de 1875 es trobà a l'acció de Mercedes de los Locos. El 8 de novembre s'encarregà de l'infermeria del Cantón de las Minas. El 11 de maig de l'any següent

prengué part en el tiroteig de la Loma de Calella i el 25 d'agost en la defensa del Cantón de las Minas contra el "Cabecilla" Goyo Benítez. El 31 d'octubre va anar destinat a l'Hospital Militar de Puerto Príncipe. L'any 1876 l'acabà casantse el dia 15 de desembre amb Juana Fernanda Marescort.

El 9 d'octubre de 1880, complert el termini de sis anys d'estada a Ultramar, embarcà cap a Barcelona.

Dos anys mes tard, és internat al Manicomí de Sant Boi amb evidents signes de demència, diagnòstic que fou plenament confirmat als sis mesos d'observació reglamentària.

67. Evarist Pascó i Pi, nasqué a Falset el 3 de juliol de 1860. El llicencià en Medicina i Cirurgia a Barcelona el 27 de febrer de 1882. Realitzà els exercicis d'oposició a Sanitat Militar a Barcelona, ingressant-hi el 24 de febrer de 1896. Destinat a Cuba, embarcà en el "Ciudad de Càdiz" i s'incorporà al "Regimiento de Infanteria de la Habana" el 31 de març de 1896.

La seva actuació a Cuba fou, certament, tan gloriosa com breu.

El maig del 1896 intervingué en els combats durant els quals per tres vegades es va prendre a l'enemic el campament del Benjo, el dia 8 del mateix mes en els de Candelaria i una altra volta al Benjo, el 12 en Las Tumbas i en Las Cercas del Inglés, acció per la qual fou felicitat per telegrama. Així continuà fins que enmalaltí de febre groga, malaltia de la que en morí el 28 de juliol d'aquell mateix any.

68. Ramon Pascual i Nin, va neixer a Vilanova i la Geltrú. Batxiller el 4 de desembre de 1843 i llicenciat mèdic a Barcelona el 12 d'abril de 1855. Metge de l'Armada morí de còlera el 30 d'octubre de 1869 a l'Havana. Deixà vidua (Anna Cantó i Esclús) i cinc fills petits.

69. Laureà Peray i Tintorer, n.a Barcelona 1825, Batxiller en medicina y cirurgia a Barcelona el 22 de juny de 1846.

Ingressà a Sanitat Militar l'any 1849 i fou destinat a Cuba el primer d'abril de 1864, de "Médico Mayor".

70. Jaume Peyri i Torner, n.a Porrera, 1847. Llicenciat en Medicina i Cirurgia al 1873, Madrid. Metge provisional de Sanitat Militar en 1874 serví a l'Exèrcit en la campanya carlista, el que li valgué en 1876 la Creu Roja de 1ª classe per serveis prestats. Aquell any ingressà per oposició a Sanitat Militar i fou destinat a Cuba. L'any següent se li atorgà l'ascens a "Médico Mayor" per mèrits en campanya. Tornà a la Península en 1884. L'any 1895 anà per segona vegada a Cuba i en retornà malalt el 1896 en que demanà la jubilació. El seu fill Jaume fou Catedràtic de Dermatologia de la Facultat de Medicina de Barcelona.
71. Miquel Pinet i Artigalàs, n.a Lleida, 1784. Estudis al "Real Colegio de Cirugia de Barcelona" de 1806 a 1816, interromputs per la guerra del francès en la que actuà de Practicant militar. Llicenciat en cirurgia mèdica. En 1837 nomenat Subinspector de Cirurgia de l'illa de Cuba. En unificar-se les dues carreres de Medicina i Cirurgia passà a dirigir la Sanitat Militar de Santo Domingo, pero 9 mesos més tard, en morir el Dr. Alonso que era el cap de la de Cuba, passà a l'Havana a fer-se càrrec de la Subinspecció. Es jubilà l'any 1850, es queda a l'Havana on residia retirat al 1851.
72. Josep Piñol i Ginesta, nat. de Maldà, 1840. Batxiller en Arts per Barcelona el 20 de desembre de 1859 i Llicenciat en Medicina y Cirurgia, també per Barcelona, el 166 de juny de 1866. Sabem que al 1890 era a Cuba com a "Médico Mayor".
73. Antoni Pons i Codinach, n.a Barcelona 1817. Estudis al Col.legi de Cirurgia de Barcelona de 1835 a 1841. Llicenciat en Medicina i Cirurgia al 1848. Aquest any ingressà a Sanitat Militar i dos anys més tard marxà a Cuba. Amb motiu del desembarc a "Las Playitas" de 450 pirates nordamericans (11 Agost 1852) organitza a Bahía Honda, en col.laboració amb Domènec Gombau, un hospital de Sang. Prengué part en la guerra de Santo Domingo i al gener de 1864 se li concedí un any de permis per a referse d'una greu malaltia. Curat el 7 de juliol de 1865, passà a l'Hospital Militar de Barcelona

i al 20 de setembre de 1867 anà voluntari novament a Cuba a fi de segons ell- refer la seva fortuna recuperant l'antiga clientela. Passà per una serie de dissorts econòmics i manifestà alteracions mentals que primerament foren interpretades com intents d'eludir els seus deures al·legant malalties imaginàries (en una ocasió va passar un mes arrestat al Castell del Morro) fins que a l'estiu de 1871 moria en plena demència a l'Havana. Al 1874 publicà "Remedios fáciles y seguros para corregir las afecciones del embarazo con el método de partear".

74. Miquel Pons i Guimerà, n.a Barcelona, 1821. Cursà la Llicenciatura en Medicina i Cirurgia a Barcelona (1838-1846). Sembla que ingressà a Sanitat Militar l'any 1851. No sabem exactament quan va anar a Cuba; està, però documentada la seva mort a l'Havana l'any 1870, segurament víctima del cólera. Home d'inquietuts científiques fou membre de la Societat Filomàtica i de l'Acadèmia de la Emulació i fundà i dirigí El Telégrafo médico, El Interés profesional, La Regeneración Médica i el Vergel Literario. Traductor d'Eugène Sué. Autor d'un resum d'aforismes d'Hipòcrates i Memòries sobre febres intermitents i sobre la cesàrea. Lecciones elementales de Terapéutica general.
75. Pere Pujolà i Fages, n.a Barcelona 1816. Estudis de Llicenciatura en Medicina i Cirurgia a Barcelona de 1834 a 1841. Dr. a 1842. Ingressà a Sanitat el mateix any el dia 27 d'agost. L'any 1851 és a Cuba el metge de la Brigada "maniobrera de Artilleria" de l'Havana. També aquest any del 28 de maig al 25 d'agost va dirigir el Sanatori antituberculós de l'Illa de Pinos. El 22 de novembre de 1859 era Cap local facultatiu de l'Hospital Militar de l'Havana. El 1864 es jubilà per raons de salut i s'instal·là Barcelona.
76. Joaquim Rosell i Tió, n.a Mataró, 1815. Matriculat l'any 1833 al Col·legi de Cirurgia de Barcelona desconeixem on va llicenciar-se en Medicina i Cirurgia. Sabem pel seu expedient a Segòvia que ingressà a Sanitat Militar l'any 1840. L'any 1851 era metge a Cuba del Regiment d'Infanteria de Barcelona. El 1865 era "Médico Mayor"

i fou ascendit a Subinspector mèdic de 2ª classe (equivalent a Tinent Coronel d'avui). Pero al retornar a la Península el 19 de setembre de 1867 perd aquest nomenament. Passà a l'Hospital de San Sebastià.

77. Agustí Rossell i Huguet, n.a Tarragona, 1815. Cursà la Llicenciatura en Medicina i Cirurgia a Barcelona de 1831 a 1838. Ingressà a Sanitat Militar al 1839. Segurament és l'autor d'un treball publicat l'any 1867 sobre aclimatació, titulat "Reemplazos para las Antillas".
78. Alexandre Sagristà i Coll, n.a Barcelona, 1821. Cursà medicina i Cirurgia a Barcelona de 1839 a 1846 en que es graduà de Batxiller. Ingressà a Sanitat Militar a finals de 1855 o primeries de 1856. Va prendre part a la guerra de Santo Domingo. A l'Agost de 1864 fou evacuat a Cuba en "deplorable estado".
79. Antoni Salvat i Martí, n.a Reus 22 d'octubre de 1851. Llicenciat en medicina, Barcelona 1874. Ingressà a Sanitat Militar el 26 de maig de 1875. L'any 1876 era a l'Hospital Militar de Matanzas, passant després a Guantànamo, Guibara i l'Havana. Al juny de 1885 retornà a la Península. Tornà a Cuba l'any 1895 (Ciego de Avila, Holguín, Hacendados i Sagua la Grande). Fou repatriat en desembre de 1898, ocupant-se durant una temporada de l'assistència psiquiàtrica dels militars internats a Sant Boi. Morí a Barcelona el 20 de gener de 1905.
80. Josep Salvat i Martí, n.a Maspujols 24 d'agost de 1857; fill, com el seu germà Antoni, d'un metge de Reus, cursà estudis i es graduà en Medicina a Saragossa. Ingressà a Sanitat Militar el 26 de setembre de 1878. Destinat a Cuba estigué a Camagüey i a Santiago de Cuba durant l'assetjament i la rendició. Repatriat l'any 1898 dirigí els hospitals militars de Tarragona, Ciutat de Mallorca, La Coruña i València. Es retirà de general i morí a Barcelona el 22 de febrer de 1928. El seu fill, Antonio Salvat i Navarro fou Catedràtic d'Higiene i Microbiologia de la nostra Facultat.

81. Josep Selvas i Vidal, n.a Barcelona, 1815. Cursà la Llicenciatura de Medicina i Cirurgia a Barcelona de 1834 a 1842. Al mateix any ingressà a Sanitat Militar. L'any 1852 és a Guanajay (Cuba) al servei del Regiment d'"Infanteria de España".
82. Antoni Solduga i Pont, n.a Lleida 12 de març de 1866. Ingressà a Sanitat Militar el 23 d'octubre de 1893. Destinat a Cuba a l'Hospital de Victoria de las Termas. Passà a la reserva en 1923.
83. Francesc Soler i Garde, n.a Barcelona, 1867. Llicenciat en Medicina y Cirurgia, Barcelona 1887. Ingressà a Sanitat Militar en 1888. Passà 4 anys a Cuba. Arribà a General i morí a Barcelona el 6 de juliol de 1932.
84. Tomás Soler i Gavarrell. Ingressà a Sanitat Militar el 7 de gener de 1844. Es trobava a Cuba com metge de l'Escuadrón de l'Havana l'any 1851.
85. Pau Soler i Pollés, nat. de Vilanova i la Geltrú. Cursà Batxillerat 6 de març de 1860) i Medicina a Barcelona (Llicenciat el 16 de juny de 1866). El 15 de setembre de 1866 nomenat "2º Ayudante médico del Batallón de Luchana" i el 19 d'agost de 1867 passa a Cuba.
86. Antoni Solo i Arqués, va neixer a Lleida vers l'any 1784. Es graduà de cirurgia romancista a Barcelona el 1814 i es llicencià de cirurgia mèdica el 1816. El 25 de novembre de 1838 és cirurgia del Regiment de Galicia a Cuba.
87. Joan Subirana i Febrer, n.a Centelles, 1816. Llicenciat en Medicina i Cirurgia en 1840 (estudis a Barcelona de 1832 a 1840). Ingressà a Sanitat Militar el 24 de gener de 1844 i destinat al Regiment d'Infanteria de Galicia a Cuba on hi seguia l'any 1864 en que retornà a la Península. Se li encarregà la direcció de l'Hospital de Saragossa i al 1866 del de Barcelona.

88. Josep Vedruna i Fiol, n.a Barcelona 1841. L'any 1863 va ingressar a l'Acadèmia d'Enginyers militars. Pocs mesos després la deixà i comença a estudiar Medicina. Ingressà a Sanitat Militar l'any 1877. Estigué uns anys a Cuba i hi tornà l'any 1896. El dia 8 d'agost de 1898 moria a l'Hospital de Manicaragua, víctima d'una febre perniciosa (paludisme).
89. Josep Vilardebó i Moret, n.a Mataró, 1815. Llicenciat en Medicina i Cirurgia en 1843 (estudis de 1836 a 1843). Metge Militar en 1844. Embarcà cap a Cuba en 1852, des de Cuba pren part -com a Cap de la Sanitat de Cos expedicionari- en la intervenció de Mèxic l'any 1861. L'any 1865 es retirà i s'instal.là a Barcelona. Autor de Impresiones de un viaje por las costas e interior de Honduras. Una monografia sobre el tabaco, el café y la fiebre amarilla (1870).
90. Martí Visié i Marqués, n.a 30 de gener de 1854. Ingressà a Sanitat Militar el 31 d'agost de 1873 i fou destinat a Cuba fins l'any 1881 després d'haver ascendit a "Médico Mayor" per mèrits de guerra. Morí a Barcelona 8 d'octubre de 1909.-